

УДК 378.2

Оксана Микитюк

ФОРМУВАННЯ У ВЧИТЕЛІВ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Реформування освітньої системи в Україні спрямоване на особистісно орієнтоване становлення, самовизначення, самовираження індивідуума та його готовність до професійної діяльності у навчальному закладі.

Компетентності як характеристика результатів навчання широко використовуються в освітніх системах європейських країн, США, Канади. Компетентності розглядаються як інтегрований результат, що передбачає зміцнення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування та розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у певній сфері. Останнім часом у зв'язку з підвищенням самостійності та відповідальності самого учня за свою освіту значно посилюється і моніторинг освітньої діяльності учня й організація поточної та підсумкової атестації, й увага до організації навчально-дослідницької діяльності учнів. У контексті досліджень ми поставили завдання простежити і проаналізувати основні особливості організації навчально-дослідницької діяльності учнів при вивченні шкільного курсу основ медичних знань (у складі предмета “захист Вітчизни”), а саме: спрямованість учня на оволодіння предметними компетенціями (основи цивільного захисту, певними знаннями та вміннями в області основ безпеки життєдіяльності та надання першої медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях, перша медична допомога хворим, догляд за хворими, профілактика захворювань тощо); засвоєння загального алгоритму дії щодо самостійної навчально-дослідницької діяльності.

Таким чином, послідовне впровадження компетентнісного підходу торкається всіх компонентів навчально-виховного процесу та потребує суттєвого перегляду змісту освіти, методів навчання і традиційних контрольних-оцінних систем.

Сучасний стан розвитку економіки, розбудова громадянського суспільства, безумовно, передбачають іншу якість освіти, яка забезпечує підготовку людини до життя у високоінтелектуальному соціумі. Освіта має сьогодні забезпечити потреби особистості, що дозволять їй самореалізу-

ватись і адаптуватись у житті. Перед старшокласником, студентом, дорослою людиною постає необхідність постійно поповнювати свої знання, щоб відчувати себе впевнено у швидкозмінному світі.

За Б. Гершунським [2], самореалізація виступає як спосіб життя особистості, що формує систему цінностей, і простір для самовизначення. Компетентнісно орієнтований підхід дозволяє проектувати освіту в аспекті розвитку нового освітнього мислення, тобто її слід розуміти як розвиток людської культури, а не як набуття певної суми знань, умінь і навичок. Не останнє місце у цьому аспекті займає компетентнісно орієнтований підхід до організації навчально-дослідницької діяльності учнів на уроках, зокрема на уроках основ медичних знань (ОМЗ).

Концепція навчальної діяльності будується на ідеях компетентнісно орієнтованого підходу і розвиваючого навчання, в якому в якості мети розглядається формування і розвиток теоретичного мислення суб'єкта навчання, зацікавленого в самовдосконаленні та здатного до нього, що визначає навчально-дослідну діяльність учнів у сучасному освітньому процесі. Процес включення учня в багатосторонню навчально-дослідницьку діяльність відбувається з різноманітною системою методів пізнання, організаційних форм і видів навчання на основі цілеспрямованого управління вчителем навчальними діями учнів [5; 6]. Безумовно, також враховується рівень сприйняття нових знань і вмінь, зазвичай, орієнтованих на формування ключових компетентностей. Під ключовими компетентностями слід розуміти універсальні, формування яких здійснюється в рамках кожного навчального предмета.

При вивченні питань навчально-дослідницької діяльності для нас орієнтиром були роботи вітчизняних і зарубіжних учених Н. Бібік, А. Вербицького, Б. Гершунського, И. Зимньої, О. Овчарук, С. Клепко, В. Давидової, А. Маркової, Д. Ельконіна, Л. Виготського, М. Поташник та ін. [1; 2; 3; 4]. Однак теоретичні та практичні питання організації навчально-дослідницької діяльності при вивченні предметів природничо-математичного, гуманітарного циклу, окремих предметів, зокрема ОМЗ, у рамках шкільної освіти розкрито ще недостатньо повно.

Мета статті – здійснити аналіз організації навчально-дослідницької діяльності та запропонувати умови ефективної організації та проведення навчально-дослідницької діяльності на уроках основ медичних знань у старшій школі.

Для ефективного управління формуванням ключових компетентностей в учнів необхідно спрогнозувати інтеграцію спеціальних етапів розумових дій під час навчально-дослідницької діяльності на уроках, а саме: пе-

рший (мотиваційний) етап → другий (орієнтувальний) етап → третій (формуючий) етап → четвертий (підсумковий або ж кінцевий) етап.

Враховуючи світові тенденції, можна сформулювати такі вимоги до рівня підготовки учнів, які прийнято використовувати для характеристики ключових компетентностей – використовувати отримані знання та вміння у практичній діяльності та повсякденному житті (зокрема для предмета “Основи медичних знань”): забезпечення особистої безпеки в різних небезпечних і надзвичайних ситуаціях природного, техногенного і соціального характеру; підготовка й участь у різних видах безпечного активного відпочинку в природних умовах; надання першої медичної допомоги постраждалим; вироблення переконань і потреби в дотриманні норм здорового способу життя; дотримання правил особистої гігієни; створення безпечного сприятливого екосередовища у власному помешканні [7].

Управління інтелектуальним розвитком учнів багато у чому залежить від умов реальної організації процесу формування способів діяльності на уроках основ медичних знань. Однією з умов є організація навчально-дослідницької діяльності учнів на основі компетентісно орієнтованого підходу, де важливим є забезпечення взаємозв’язку її компонентів: дослідницька діяльність учнів; дослідницькі вміння школярів; дослідницька поведінка.

У зв’язку з цим зростає ефективність сучасного уроку з позицій компетентісно орієнтованого підходу, який орієнтований на виконання учнями інтелектуально-творчої роботи, що дозволяє на уроках з основ медичних знань застосовувати сучасні педагогічні технології навчання, зокрема завдання дослідницького характеру, орієнтовані як на індивідуальну, так і на групову роботу учнів, навчання співробітництву, активний пізнавальний інтерес, роботу з різними джерелами інформації, що сприяють формуванню дослідницьких умінь.

Компетентісно орієнтований підхід передбачає організацію вчителем навчально-дослідницької діяльності учнів шляхом створення і вирішення творчих завдань з елементами дослідницької діяльності, що вимагають творчої думки чи творчого вирішення [3; 4]. Сучасні підходи, які є основними складовими в організації навчально-дослідницької діяльності учнів, визначають етапи навчально-дослідницької діяльності, а саме: аналіз фактів, явищ, їх взаємозв’язок; усвідомлення творчих дослідницьких завдань (проблема, мета; шляхи вирішення); формулювання кінцевої та проміжної мети, шляхів виконання творчих дослідницьких завдань; висування припущення, гіпотези для вирішення творчих дослідницьких завдань; практична перевірка правильності вирішення творчого дослідницького завдання.

Завданнями, що стоять перед сучасною освітою й орієнтуються на компетентнісно орієнтований підхід, є розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, розвиток їх творчих здібностей. У зв'язку з цим аспектом розробляються різні технологічні педагогічні прийоми, орієнтовані на розвиток особистості, здатної до реалізації власної індивідуальності й активізації дослідницької діяльності на уроці.

На основі компетентнісно орієнтованого підходу до освітнього процесу ми розглядаємо комплекс умінь як основну складову навчально-дослідницької діяльності учнів при навчанні курсу “Основи медичних знань”. На нашу думку, володіння певними навиками та вміннями спрямоване не лише на вирішення різних завдань теоретичного і практичного характеру, а й на самостійне виконання дій.

З метою вивчення й оцінки стану проблеми ефективності навчально-дослідної діяльності за курсом “Основи медичних знань” на основі компетентнісно орієнтованого підходу було проведене анкетування вчителів ОМЗ із вересня 2010 р. по вересень 2012 р., які навчалися на курсах підвищення кваліфікації у Львівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Анкета була складена власноруч, опитування було анонімним. В опитуванні взяли участь 134 вчителі основ медичних знань із м. Львова і Львівської області. Стаж респондентів коливався в межах від 3 років до 35 років педагогічного стажу. Кількість питань – 20 відкритих питань і питання закритого типу.

Одним із питань було таке “Якими педагогічними формами і методами Ви зацікавлюєте учнів на уроках ОМЗ?”. Більшість опитаних учителів-респондентів дали відповідь, що це є самостійне відтворення учнями схем надання першої медичної допомоги при нещасних випадках (34,9%), проведення самостійного показу надання першої медичної допомоги (25%), екскурсій у лікарні та поліклініки (15%). Так само важливими умовами для розвитку інтересу учнів називалися елементи навчально-дослідницької діяльності: можливість знаходити й аналізувати інформацію на уроках ОМЗ (13%) і працювати з відеотекою (складання електронних презентацій) у вигляді учнівських творчих проєктів (10%).

Відповіді респондентів на питання анкети “Коли учні найактивніше працюють на уроках з основ медичних знань?”, дозволяє зробити висновок, що учнів цікавлять демонстрація муляжів, яскравих, наочних фактів, відеороликів, а обов'язковою формою є інтерактивні методи навчання (60%). Це колективно-групова форма, кооперативна, ситуативне моделювання та діалогове прийняття рішень. Так само деякі респонденти відзначали можливість застосування цікавих тестових завдань, складених з ура-

хуванням їх індивідуальних можливостей (35%). Такі результати дозволяють говорити про можливість успішного використання дослідницького виду навчально-пізнавальної діяльності та розвиток інтересу до предмета.

Даючи відповідь на питання “Коли Ви можете спрогнозувати виникнення труднощів при вивченні предмета ОМЗ?” більшість учителів-респондентів відзначають, що складність в учнів виникає у запам’ятовуванні навчального матеріалу (38%), що відповідно забирає багато часу і сил. Не слід забувати, що предмет є складовою частиною навчальної програми предмета “Захист Вітчизни” і вивчається у старшій школі (у 10-11 класах).

Складові успіху в здійсненні навчально-дослідницької діяльності, на думку вчителів (57%), полягають у тому, що у старшокласників не виникає труднощів при вивченні основ медичних знань, вони з легкістю виконують різні завдання, у тому числі дослідницького характеру. Результати анкетування учнів (проведені окремими вчителями, за власною ініціативою) з виявлення видів навчально-дослідницької діяльності розподілилися таким чином: виконання творчих завдань з елементами дослідження (38%); виконання творчих учнівських проектів, у тому числі робота з додатковою літературою й інтернет-джерелами (25%); участь в конкурсах, проектах, вікторинах (11%). Деякі респонденти-вчителі до видів навчально-дослідницької діяльності відносять підготовку рефератів і творчих презентацій (відповідно 18% і 16%).

Таким чином, умови ефективної організації та проведення навчально-дослідної діяльності учнів із позицій компетентісно орієнтованого підходу в шкільному курсі ОМЗ дозволяють зацікавити учнів навчальним матеріалом, підвищити їхнє бажання займатися вирішенням дослідницьких завдань, щоб пізніше використовувати результати пошуків у практичній діяльності.

Перспективами подальших досліджень є дослідження педагогічної майстерності як вияву високого рівня педагогічної діяльності на уроках ОМЗ.

Посилання:

1. *Андрющенко В.* Освіта України 21 століття: головні пріоритети. Стратегія українського державотворення / *В. Андрющенко, В. Огнев'юк* // Філософсько-політичний та економічний аналіз. — Київ ; Полтава, 2000. — С. 64—77.
2. *Гершунский Б. С.* Образование как религия третьего тысячелетия: гармония и знание веры / *Б. С. Гершунский*. — М. : Пед. общество России, 2001. — 128 с.
3. *Горовая В. И.* Диалог как активный метод обучения в подготовке специалиста / *В. И. Горовая, М. В. Гулакова* // Педагогические нововведения в высшей школе: технологии, методики, опыт. — Краснодар, 1998. — С. 56-58.
4. *Григорьева О. В.* Современные технологии обучения / *О. В. Григорьева, Н. М. Литвиненко* // Инновации в образовании. — 2011. — № 7. — С. 17—23.
5. *Зимняя И. А.* Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 22—27.

6. *Зимняя И. А.* Социальная работа как профессиональная деятельность // Социальная работа / Отв. ред. *И. А. Зимняя*. — Вып. 2. — М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1992. — С. 8-15.
7. Навчальна програма “ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ”. 10-11 класи (рівень стандарту, академічний рівень). Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист від 14.08.09 №1/11-6881). — К. — 145 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.oruo.at.ua/Telefonogramu/ZAXIST.doc>
8. *Хуторской А. В.* Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Доклады 4-й Всероссийской Дистанционной августовской педагогической конференции “Обновление российской школы” (26 августа – 10 сентября 2002 г.). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.eidos.ru/conf/>.

References (transliterated and translated):

1. *Andryushchenko V.* Osvita Ukrayiny 21 stolittya: holovni priority. Stratehiya ukrayinskoho derzhavotvorennya (21st century education in Ukraine: the main priorities. Strategy of Ukrainian state formation) // Philosophical and political and economic analysis. Kyiv, Poltava, 2000. P. 64-77.
2. *Gershunskiy B.* Obrazovaniye kak religiya tretyego tysyacheletiya: garmoniya i znaniye very (Education as a religion of the third millennium: the harmony and knowledge of faith). M., 2001. 128 p.
3. *Gorovaya V., Gulakova M.* Dialog kak aktivnyi metod obucheniya v podgotovke spetsialista (Dialogue as an active method of teaching in the specialist's training) // Pedagogical innovations in higher education: technology, techniques and experience. Krasnodar, 1998. P. 56-58.
4. *Grigoriyeva O.* Sovremennyye tekhnologii obucheniya (Modern technologies of training) // Innovations in Education. 2011, № 7. P. 17-23.
5. *Zimnyaya I.* Klyuchevyye kompetentsii – novaya paradigma rezultata obrazovaniya (Key competencies as a new paradigm of education result) // Higher education today. 2003, № 5. P. 22-27.
6. *Zimnyaya I.* Sotsialnaya rabota kak professionalnaya deyatelnost (Social work as a professional activity) // Social work. Issue 2. M., 1992. P. 8-15.
7. Navchalna prohrama “ZAKHYST VITCHYZNY”. 10-11 klasy (riven standartu, akademichnyy riven) Rekomendovano Ministerstvom osvity i nauky Ukrayiny (lyst vid 14.08.09 №1/11-6881) (The curriculum “Defense of the motherland” 10-11 classes (level of standard, academic level) recommended by the Ministry of Education and Science of Ukraine (letter dated 14.08.09 № 1/11-6881)).
8. *Khutorskiy A.* Klyuchevyye kompetentsii kak komponent lichnostno-orientirovannoy paradigmy obrazovaniya (Core competencies as a component of student-centered educational paradigm) // Reports of Forth all-Russian distant pedagogical conference “Renewing the Russian school”. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.eidos.ru/conf/>.

Стаття надійшла до редакції 06.03.2013

О. Микитюк

Формирование у учителей компетентностно ориентированного подхода к организации учебно-исследовательской деятельности учащихся

В статье осуществлен анализ компетентностно ориентированного подхода к организации учебной деятельности старшеклассников при изучении предмета “Основы медицинских знаний” в школе. Рассмотрены условия эффективной организации и проведения учебно-исследовательской деятельности учащихся с позиций компетентностно ориентированного подхода в школьном курсе “Основы медицинских знаний”. Основными особенностями организации учебно-исследовательской деятельности учащихся при изучении школьного курса основ медицинских знаний (в составе предмета “Защита Отечества”) являются направленность ученика на овладение предметными компетенциями (ос-

новы гражданской защиты, определенные знаниями и умениями в области основ безопасности жизнедеятельности и оказания первой медицинской помощи в чрезвычайных ситуациях, первая медицинская помощь больным, уход за больными, профилактика заболеваний и т. д.) и усвоение общего алгоритма действия по самостоятельной учебно-исследовательской деятельности. Автор статьи делает вывод, что условия эффективной организации и проведения учебно-исследовательской деятельности учащихся с позиций компетентно ориентированного подхода в школьном курсе “Основы медицинских знаний” позволяют заинтересовать учащихся учебным материалом, повысить их желание заниматься решением исследовательских задач, чтобы позже использовать результаты поисков в практической деятельности.

Ключевые слова: компетентно ориентированный подход, основы медицинских знаний, условия эффективной организация и проведение учебно-исследовательской деятельности учащихся.

О. Mykytyuk

Formation of Teachers’ Competence-Oriented Approach to the Organization of Research Activity of Students

The article analyzes the competence approach to the organization of the learning process of senior school students studying the subject “Fundamentals of Medical Knowledge” in school. The author considers conditions of effective organizing and conducting educational and research activities of pupils from the standpoint of competency-based approach to the school subject “Fundamentals of Medical Knowledge”. The main features of the organization of educational and research activities of pupils studying the school subject “Fundamentals of Medical Knowledge” (as a part of the subject “National Defense”) are the following: pupils orientation on the acquiring of subject competences (fundamentals of civil protection, basic knowledge and skills of life safety and first medical aid, nursing, disease prevention, etc.) and the assimilation of the general algorithm of actions concerning independent educational and research activity. The author concludes that the conditions for the efficient organization and conducting educational and research activity of students from the standpoint of competence-based approach to the school subject “Fundamentals of Medical Knowledge” allow to make students interested in the learning material, to increase their desire to resolve research problems in order to use the results of the searches later in practice.

Key words: competence-based approach, fundamentals of medical knowledge, conditions for the efficient organization and conducting educational and research activity of students.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник С. М. Вдович